

NEDERLANDSE ONDERWIJSTELEVISIE, DE EERSTE JAREN

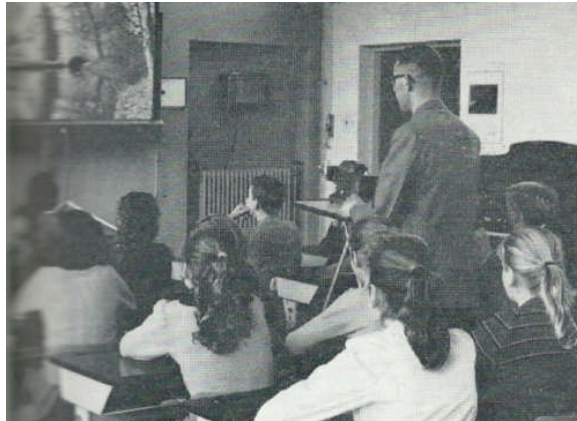
Tot medio 1965 was het gebruik van de onderwijsfilm en de onderwijsdia de belangrijkste audiovisuele vorm van onderwijs die er te bedenken was. Vaak samengeschoold met meerdere klassen tegelijk werd er eens per week een film gedraaid of een diapresentatie gegeven en na afloop besproken met een van de leraren. Ook werden er dia's vertoond, vaak onder begeleiding van het geluid van de schoolradio, waardoor het verhaal dat op de radio gebracht werd ook nog eens visueel werd gemaakt. De begeleidende leraar had daarbij een transcript zodat hij kon zien wanneer de volgende dia op het scherm diende te verschijnen. Deze vorm van onderwijs werd ook wel filmdidactiek genoemd. In Nederland was deze vorm van onderwijs voor het eerst, met schrille stappen, waar te nemen in de jaren twintig van de vorige eeuw. Voor het verspreiden van de kennis was een speciale stichting in het leven geroepen, de NOF, dat stond voor Stichting Nederlandse Onderwijsfilm. Eén van de taken was het onderwijzend personeel te instrueren over het gebruik van het te leveren materiaal en ze uit te leggen hoe de onderwijsfilm verschilde ten opzichte van de bioscoopfilm.

LOGO NOT

In 1963 was de eerste vorm van experimentele onderwijstelevisie door het NOF verzorgd middels het uitzenden van een kort programma over de belangrijkheid van de stad Basel voor Zwitserland. Het was in 1965 dat het bestuur van het NOF overging tot de oprichting van het NOT, de Nederlandse Onderwijstelevisie; vooral met als doel op die manier meer gelden binnen te kunnen halen voor audiovisuele hulpmiddelen voor de onderwijstelevisie. Wat ik me herinner, na al die decennia, is dat de onderwijsfilms, die ik in de loop der jaren op de lagere en middelbare school

heb gezien, er vooral op waren gericht het kind te onderwijzen over wat er zoal in verre landen speelde. Maar het ook de geschiedenis van ons eigen land belichtte en vooral ook hoe als kind we dienden om te gaan met volwassenen in tal van onderwerpen. In onderwijskundige literatuur wordt deze vorm van presentatie de 'Sociale Onderwijsfilm' genoemd.

ONDERWIJS MET GEBRUIK DIAPRESENTATIE

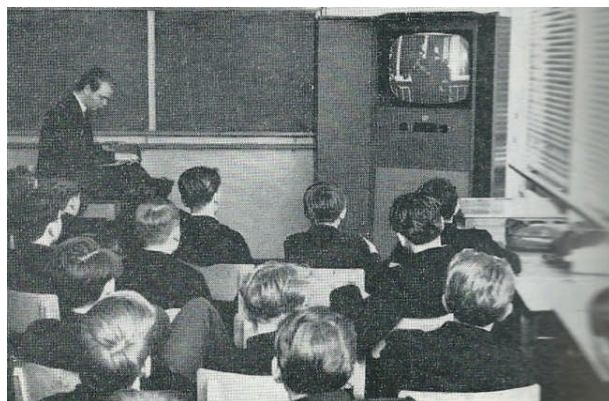
Met de oprichting van de Nederlandse Onderwijs televisie betekende dit dat in de hogere klassen van het Lager Onderwijs en de klassen van het Middelbare Onderwijs er vanaf dat moment ook gelegenheid was Onderwijs Televisie te volgen via het NOT, dat vele jaren later zou gaan samenwerken met Teleac, RVU en NOS. De lagere klassen van het toenmalige Lager Onderwijs kregen een aantal jaren later de mogelijkheid speciale Onderwijstelevisie programma's te bekijken.

SCHOOLRADIO VIA TESTKANAAL TELEVISIE

In de testjaren van de onderwijstelevisie, tussen 1963 en het moment dat de NOT officieel in 1965 werd opgericht, waren er slechts 39 programma's uitgezonden, die op ruim 250 scholen in Nederland werden bekeken. De uitzendingen waren vooral bedoeld om aan productiezijde de eerste ervaringen op te doen en om te zien hoe de deelnemende scholen op het nieuwe onderwijsmiddel reageerden. De gemiddelde waardering, die vanuit de deelnemende scholen werd gegeven, valt aan te geven als: 'ruim voldoende'. Een onderzoek gedaan vanuit het NOF gaf aan dat slechts 3% van het onderwijzend personeel de uitzendingen als onvoldoende beschouwden. Uit het onderzoek naar de waardering van de programma's kwam duidelijk naar voren dat het onderwijs veel moeite had gehad om deze onderwijsprogramma's in de normale, dagelijkse onderwijsactiviteiten op te nemen.

Ook werd er in het eerste jaar van het experiment een oordeel gevraagd van de leerlingen. Bij liefst 65% kwam naar voren dat men de aangeboden onderwijsprogramma's goed had bevonden en het restant van 35% beoordeelde de programma's met voldoende. Wel waren er kritische noten terug te vinden betreffende het onderwijsexperiment. Deze waren afkomstig van een aantal kijkgroepen bestaande uit medewerkers van pedagogische centra, pedagogische instituten, landelijke onderwijsbureaus en onderwijsinspecteurs. Deze groepen oordeelden met 13% dat de inhoud onvoldoende was. 44% vond het een voldoende waard en 35% vond de programma's goed. Bij 7% was een geen duidelijke mening in beoordeling gegeven.

VROEGE VORM SCHOOLTELEVISIE

De organisatie ging niet over één nacht ijs; men voorzag problemen door een te slechte voorlichting en dus werden er onder de titel 'televisie voor en in de school' op zes achtereenvolgende dinsdagen in januari en februari 1965 speciale programma's voor het onderwijzend personeel uitgezonden, waarbij er ook nog eens herhalingen van de programma's waren op de vrijdag. Deze programma's waren samengesteld door een team bestaande uit Drs. E.A. van Trotsenburg, destijds werkzaam als wetenschappelijk hoofdmedewerker aan het Pedagogisch Didactisch Instituut van de Universiteit Amsterdam, de heer J.D. 't Lam, verbonden aan het NOT als programmacoördinator en de heer W. Witteveen, die als regisseur werkzaam was bij de NTS, de Nederlandse Televisie Stichting. Via het behandelen van een zestal thema's probeerde men in deze programma's het onderwijzend personeel te overtuigen van het nut van Onderwijstelevisie, een totaal andere vorm van televisie die er doorsnee werd vertoond op de Nederlandse televisie.

De eerste les bevatte een inventarisatie van de gebruiksmogelijkheden van het televisie-instrumentarium, waarbij vooral het eigen karakter van de onderwijstelevisie werd uitgelegd. In de tweede les was toegespitst op het gebruik van audiovisuele middelen, met nadruk het gebruik van de televisie. Door inzet van de televisie was een nieuwe lessituatie ontstaan, immers werden ze met een nieuwe wijze van overdracht van leerstof geconfronteerd. De derde les had ruimte voor de consequenties van de invoer van onderwijstelevisie voor de leerkracht. Ondermeer werd de vraag gesteld over de leerkracht zich van zijn plaats voelde verdrongen. De vierde les was om duidelijk te maken welke plek de leerkracht kreeg bij het gebruik van de onderwijstelevisie terwijl in les vijf de nadruk lag op de lesvormen via onderwijstelevisie, waarbij onderscheid werd gemaakt tussen aanvullende onderwerpen op bestaande leerstof en de autonoom staande programma's. In het laatste, en zesde deel, werd nog eens nagegaan wat kenmerkend was voor de televisie in onderwijssituatie en welke praktische consequenties die daaruit voortvloeiden. Met deze zes voorlichtende lessen heeft men een basis willen leggen voor het onderwijzend personeel. De activiteit die namelijk van de onderwijzer werd gevraagd had tot doel het effect van de televisielessen te controleren, de aangeboden stof aan te vullen en vast te leggen, de stof te integreren in het schoolprogramma en vervolgens in de ervaring van de leerlingen.

Bij de start van de onderwijstelevisie in Nederland heeft het onderwijs duidelijk gesteld dat het toen nieuwe onderwijsmiddel alleen verrijkend en aanvullend mocht zijn ofwel de onderwijstelevisie mocht niet doen wat de school zelf kon doen. Dit vooral uit vrees dat de onderwijstelevisie de positie van de leerkracht zou kunnen aantasten. De wens om uitsluitend verrijkende programma's te brengen, bracht de programmamakers ertoe om onderwerpen te kiezen waarvan het absoluut noodzakelijk was om ze te behandelen in de school. Bij de aankondigingen over de onderwerpen aan de deelnemende scholen kon het onderwijzend personeel per school beslissen het programma al dan niet op te nemen in het totale onderwijspakket.

LABORATORIUM EXPERIMENT OP ONDERWIJSTELEVISIE

Bij de start van het schooljaar 1965/1966 verloor de Nederlandse Onderwijstelevisie het predicaat 'experimenteel' en werd er door het NOT ingezet op het brengen van meer programma's en het bereiken van meer scholen voor het onderwijsproject. Er werden 77 programma's geproduceerd over 14 kleine tot middelgrote series en de doelstelling tot het bereiken van meer scholen werd ook gehaald want eind 1965 stond het aantal op 500. Ook werd het beperkte uitgangspunt van de onderwijstelevisie van uitsluitend verrijkende programma's nietig verklaard en een breder uitgangspunt voor in de plaats gesteld. Daardoor ontstond een programmabeleid dat niet meer gebaseerd was op het door het onderwijs op voorhand vastgestelde wenselijkheden, maar een verkenning van de diverse nuchter te constateren mogelijkheden die de televisie aan het onderwijs kon gaan bieden. Vanaf dat moment werd schooltelevisie meer verrijkend.

Het oogmerk werd het stimuleren en activeren van leerlingen en leraar door middel van het presenteren van leerstofonderdelen. Ze verschafte

documenten die de school niet, of slechts met veel moeite zelf kon produceren. De eerder voorgestelde commissieleden concludeerden dan ook dat vanaf het moment dat de NOT in haar tweede fase kwam dat de daarop volgende jaren als een overgangperiode diende te worden beschouwd, waarin vooral langs de moeizame weg van 'trial en error', met een hopelijk goede wetenschappelijke begeleiding, waarin volop geëxperimenteerd kon worden om onderwijstelevisie optimaal dienstbaar te maken voor het onderwijs.

LEERLINGEN EN ONDERWIJZEND PERSONEEL KEKEN GEZAMENLIJK

Geraadpleegde literatuur

Bosquée, Joseph: *Didactique de l'emploi de la television*, NOT Den Haag, 1965.

Hekkert, R.H.: *Ervaringen met onderwijstelevisie in Nederland*, NOT Den Haag, 1965.

Korte, D.A.de: *Televisie bij onderwijs en opleiding AGON*, Amsterdam, 1964.

NOT: *Handleiding voor 'Televisie voor en in de school'*, NOT Den Haag, 1965.

Foto's afkomstig uit Legaat Leon van Gelder, RUG Groningen.